

การบูรณาการหลักสุนทรียการศึกษากับการบริหารสถานศึกษา¹ THE INTEGRATION OF EDUTAINMENT AESTHETICS AND SCHOOL ADMINISTRATION

¹กรัณธรัตน์ จำเนียรพันธุ์ Karantarat Chamnianpan

²พระมหาญาณวฑฺฒน์ ฐิตวฑฺฒโน Phramaha Yannawat Thitavaddhano

³พระมหาวิริวิชญ์ ตนต์ติปาโล (สัตตารัมย์) Phramaha Werawich Tantipalo (Sattaram)

⁴พระมหาศุชัยกรณ สิริธิเมธี (อาลากุล) Phramaha Suchaikon Sitthimethi (Alakul)

⁵พระมหากฤติพิสิฐ กิตติธมฺโม (จำพันธ์) Phramaha Kitphisit Kittidhammo (Jarphan)

⁶พระครูปลัดสุรวุฒิ สิริวฑฺฒโก Phrakhrupalad Suravut Sirivaddhako

⁷ณัฐนิชา ปัญญานิภา Natnicha Pannipa ⁸มนัสนันท์ บุญปู่ Manassanan Boonpoo

¹โรงเรียนอนุบาลพระนครศรีอยุธยา Anuban Phranakhon Si Ayutthaya School, Thailand

^{2,3,4,5,6,7,8}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: karantarat.ch@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้จะนำเสนอการบูรณาการหลักสุนทรียการศึกษากับการบริหารสถานศึกษาอันเป็นการจัดการศึกษาในโลกที่มีการผันผวนสูง ซึ่งเป็นผลมาจากความต้องการสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจและธุรกิจที่มั่นคง สิ่งเหล่านี้นำมาซึ่งการปรับตัวทั้งระบบทุกภาคส่วนโดยเฉพาะด้านการศึกษา เหตุนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความสำคัญยิ่งต่อความอยู่รอดในการจัดการศึกษาและเตรียมพร้อมรองรับความเปลี่ยนแปลงที่มีอย่างต่อเนื่อง อันส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น รวมถึงการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมประสบการณ์ทางด้านสุนทรียการศึกษาก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา โดยนำมาบูรณาการกับหลักสุนทรียการศึกษากในการบริหารอย่างมีศาสตร์และศิลป์ อันได้แก่ 1) ความปิติ (pleasure) ที่เกิดขึ้นจากจิตใจ ความอึดอเมใจ 2) จริยธรรม (ethics) ด้านความงาม ความดี ความปิติ ความเพลิดเพลิน และความจริงใจ และ 3) อรรถประโยชน์ (function) การพิจารณาถึงอรรถประโยชน์ของศิลปะ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์และเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาที่มีศิลปะบนพื้นฐานของศีลธรรมจริยธรรมตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยที่ได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา และเพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาเกิดความสุนทรีย์มีความสุขกับการทำหน้าที่ทางการศึกษาในแต่ละวันอันจะส่งผลต่อการสอนนักเรียนให้เกิดมีความสุนทรีย์มีความสุข ตลอดจนถึงในครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

คำสำคัญ: บูรณาการ, การบริหารสถานศึกษา, หลักสุนทรียการศึกษ

¹Received: July 22, 2024, Revised: August 27, 2024, Accepted: August 28, 2024.

Abstract

This article presented the integration of the principles of aesthetic education with school administration, which was the management of education in a world with high volatility. This was a result of the need to create stable economic and business potential. These things led to adjustment of the entire system in every sector, especially in education. Therefore, educational institution administrators were of paramount importance to the survival of education and were prepared to accommodate continuous changes. As a result, the administration of the educational institution had changed for the better. Including organizing teaching and learning processes that promoted experiences in aesthetic education as physical, emotional, and intellectual development by integrating with the principles of aesthetic education in management with science and art, including: 1) Pleasure: pleasure arising from the mind, 2) Ethics: beauty, goodness, joy, and enjoyment and sincerity, and 3) Function: considering the utility of art. This would bring benefits and be a guideline for the management of educational institutions that having art based on morality and ethics according to the way of life and culture of Thai people who had been nurtured by the teachings of Buddhism and to make the personnel in the educational institution feel joyful and happy with their daily educational duties, which would affect teaching students to have joy and happiness as well as within the family, society, and nation, respectively.

Keywords: Integration, School Administration, Edutainment

บทนำ

การขยายตัวของสังคมโลกนำมาซึ่งวิกฤตการณ์ต่างๆ ทั้งโลกไม่ว่าจะเป็นสภาวะการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ ส่งผลต่อการเกิดภัยทางธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลที่ส่งผลต่อภาคการเกษตร สภาวะเศรษฐกิจโลกที่มีการผันผวนสูงผลจากความต้องการสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจ และธุรกิจที่มั่นคง สิ่งเหล่านี้นำมาซึ่งการปรับตัวทั้งระบบทุกภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะด้านการศึกษา มุ่งผลิตทรัพยากรมนุษย์ ผลิตรุ่นใหม่ให้มีแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ (ยงยุทธ สงพะโยม, 2565) สถาบันการศึกษาก็ต้องปรับตัวเพื่อให้ก้าวผ่านยุคดังกล่าวได้เช่นกัน ดังนั้น การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเจริญรุ่งเรืองในปัจจุบันนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต้องเร่งพัฒนาการจัดการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ สิ่งสำคัญในการบริหารการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษา คือ ระบบการบริหารและการจัดการศึกษาที่ดี มีคุณภาพมีมาตรฐานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ จะนำไปสู่การพัฒนาเด็กไทยให้มีคุณภาพ มีมาตรฐานสูงขึ้นเทียบเท่าหรือใกล้เคียงกับนานาชาติอารยประเทศ การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาทั้งระบบให้พร้อมรับมือสภาวะการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งต้องมีนวัตกรรมจัดการศึกษา ปรับการบริหารสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน การยกระดับการศึกษาให้มีคุณภาพมาตรฐานเทียบเท่าสากลรวมถึงการดำเนินการพัฒนาสถานศึกษาทุกด้าน (ปัญญากร เวชศาสตร์, 2565)

หลักสุนทรียการศึกษา (Edutainment) เป็นเนื้อหาว่าด้วยการศึกษาเรื่องมาตรฐานของความงามในเชิงทฤษฎีอื่นเกี่ยวกับประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ กฎเกณฑ์ทางศิลปะ สุนทรียศาสตร์นับว่าเป็นแขนงหนึ่งของปรัชญาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาคคุณค่า (Axiology) ในสมัยก่อนวิชานี้เป็นที่รู้จักกันในรูปของวิชา “ทฤษฎีแห่งความงาม” (Theory of Beauty) ครูจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้นักเรียนรู้ถึงความหมายของความงาม ให้รู้ว่าอะไรคือความงาม ทำอย่างไรจึงมีพฤติกรรมที่งามหรือปรัชญาแห่งรสนิยม (Philosophy of taste) อันประกอบไปด้วย 1) ความปิติ (Pleasure) 2) จริยธรรม (Ethics) 3) วัตถุประสงค์ (Function) (พิสมัย รัตนวรรณ, 2552) เป็นขอบเขตของการเรียนรู้ที่ผู้สอนชี้นำให้ผู้เรียน เช่นเดียวกับผู้ชมงานศิลปะมีต้องงานศิลปะ ศิลปะวิจารณ์มีการดำเนินการพัฒนาทักษะเกี่ยวกับการสัมผัสรู้และทักษะที่ว่าด้วยการวิเคราะห์ ต้องการที่จะสร้างเหตุผลในการตัดสินใจเกี่ยวกับคุณภาพของศิลปะ สุนทรียศาสตร์ เป็นสาขาว่าด้วยปรัชญาซึ่งศึกษาลักษณะของการพิจารณาความงามและความรู้คุณค่าในวิชาศิลปศึกษานั้น การศึกษาเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ จะชี้นำผู้เรียนในการพัฒนารสนิยมส่วนตัว และการแสดงผลสำหรับความตระหนัก และคุณค่าทางศิลปะด้วยตัวเอง และตามยุคสมัยและสถานที่ของวัฒนธรรม ในส่วนของประวัติศาสตร์ศิลป์นั้น เป็นตัวกำหนดบริบททางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เพื่อการเข้าใจในศิลปะเช่นเดียวกันนั้นสามารถสะท้อนความรู้สึกหรือคุณค่าของการมองเห็น คุณค่าและประสบการณ์ของมนุษยชาติ (Bates, J. K., 2000) ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาการศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนให้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมเกิดความทางการศึกษากับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการเรียนการสอนนั้นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุด อันเป็นสิ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนต้องเอาใจใส่และให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

บทความนี้จะนำเสนอการบูรณาการหลักสุนทรียการศึกษากับการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา ขอบข่ายการบริหารสถานศึกษา หลักสุนทรียการศึกษา (Edutainment) องค์ประกอบของการจัดสุนทรียการศึกษา และการบูรณาการหลักสุนทรียการศึกษากับการบริหารสถานศึกษา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการและเป็นการกิจที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดการศึกษา เพื่อให้มีคุณภาพอันส่งผลถึงความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติด้วย ซึ่งมีนักการศึกษา นักวิชาการ ได้กล่าวถึงความหมายของการบริหารการศึกษาไว้อย่างหลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมทั้งปวงที่จะเป็นต่อการธำรงรักษาและดำเนินการภายในสถานศึกษาเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของสถานศึกษา เป็นภารกิจหลักที่จะต้องกำหนดแบบแผนวิธีการและขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างเป็นระบบ จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะนำเอาเทคนิควิธีและกระบวนการบริหารที่เหมาะสมมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553) หรือกล่าวได้ว่าการบริหารสถานศึกษา เป็นงานหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการ และขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบเพราะถ้าระบบการบริหารงานไม่ดีจะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่นๆ ของหน่วยงาน ผู้บริหารที่ดีต้องรู้จักเลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ (ปริยาพร วงศ์อนันต์โรจน์, 2555) หรือการบริหารจัดการศึกษาโดยการกระจายอำนาจในสถานศึกษา มีกระบวนการการดำเนินงานในกิจกรรมด้านต่างๆ ของสถานศึกษาซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู อาจารย์ และองค์คณะบุคคลฝ่ายต่างๆ ของชุมชนใน

ท้องถิ่นเพื่อร่วมกันวางแผนการจัดการศึกษาภายในสถานศึกษา (เยาเวศ ตรีภูมิตินะกุล, 2558) หรือเป็นวิธีการหรือกระบวนการของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ปฏิบัติงานตามภารกิจของสถานศึกษา เพื่อให้การจัดการเรียนการสอน การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาบรรลุอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (ประทีป ทับโพน, 2563) หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการวินิจฉัย สั่งการ การควบคุมและการจัดการเกี่ยวกับงานหรือกิจการโรงเรียน ทั้งการบริหารธุรกิจภายในโรงเรียน และการดำเนินการที่เกี่ยวกับบุคลากรทั้งหมดในโรงเรียน ตลอดจนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนโดยตรง เช่น การเรียนการสอน การแนะแนว กิจกรรมเสริมหลักสูตร (Good, Center V., 1973) หรือการบริหารสถานศึกษาเป็นศาสตร์ทางการศึกษาสาขาหนึ่งการดำเนินงานในเรื่องนี้ต้องมีความเกี่ยวข้องกับองค์กรต่างๆ ทางการศึกษาวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กรถือเป็นหัวใจของการบริหารการศึกษา และมีส่วนกำหนดทิศทางการสนับสนุนการบริหารของสถาบันทางการศึกษาอย่างมาก นอกจากนี้วัตถุประสงค์และการบริหารงานก็ต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนและใกล้ชิดอีกด้วย (Bush, T., 2006)

สรุปได้ว่า แนวทางหรือวิธีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในองค์กรสถานศึกษาที่ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้บริหาร เพื่อการวินิจฉัย สั่งการ การควบคุมและการจัดการกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้ปฏิบัติตามแผนงานในการขับเคลื่อนสถานศึกษาอย่างเป็นระบบตามมาตรฐานและมีคุณภาพให้แก่ผู้เรียนเกิดการพัฒนาในทุกๆ ด้าน เพื่อให้มีคุณภาพอันส่งผลถึงความเจริญก้าวหน้าของประเทศไทย

ขอบข่ายการบริหารสถานศึกษา

ขอบข่ายหรือวิธีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในการขับเคลื่อนสถานศึกษาอย่างเป็นระบบตามมาตรฐานและมีคุณภาพ ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงขอบข่ายการบริหารสถานศึกษาไว้หลากหลาย ได้แก่ การกำหนดขอบข่ายและภารกิจงานบริหารงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 39 และกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาโดยตรง ดังนั้นสถานศึกษาจึงได้กำหนดขอบข่ายและภารกิจการบริหารสถานศึกษาโดยกำหนดขอบข่ายการบริหารงานของสถานศึกษาไว้ 4 ด้าน ประกอบไปด้วย 1) การบริหารวิชาการ เป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล 2) การบริหารงบประมาณ มุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ 3) การบริหารงานบุคคลเพื่อพัฒนาบุคลากรให้เกิดความคล่องตัว อิสระภายใต้กฎหมายระเบียบเป็นไปตามธรรมเนียมปฏิบัติ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติมีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพมีความรับผิดชอบ 4) การบริหารทั่วไป เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริการบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) หรืองานบริหารสถานศึกษาไว้ 8 ด้าน คือ 1) ความสัมพันธ์กับชุมชน 2) งานกิจการนักเรียน 3) งานพัฒนาหลักสูตรและการสอน 4) งานบุคลากร 5) งานดูแลอาคารสถานที่และบริเวณ 6) งานธุรการ 7) การพัฒนาบุคลากร 8) การประเมินผล (Sergiovanni, T. J. & Burlingame, M., 1992) รวมถึงงานบริหารโรงเรียนที่สำคัญ 6 อย่างคือ 1) งานสัมพันธ์กับชุมชน 2) งานหลักสูตรและการสอน 3) งานกิจกรรมนักเรียน 4) งานบุคลากร 5) งานอาคารสถานที่ 6) งานธุรการและการเงิน (Campbell, R. F., 1977)

สรุปได้ว่า ขอบข่ายการบริหารสถานศึกษา คือ กระบวนการที่มุ่งเน้นให้สถานศึกษามีอำนาจในการตัดสินใจและบริหารจัดการตนเองได้อย่างอิสระมากขึ้น โดยแบ่งการบริหารออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การบริหารงานวิชาการ: เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน หลักสูตร การประเมินผล และกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาผู้เรียน 2) การบริหารงานงบประมาณ: เกี่ยวข้องกับการจัดสรรและบริหารจัดการงบประมาณของสถานศึกษา 3) การบริหารงานบุคคล: เกี่ยวข้องกับการบริหารบุคลากรทั้งครูและบุคลากรสนับสนุน 4) การบริหารงานทั่วไป: เกี่ยวข้องกับการบริหารงานด้านอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินงานของสถานศึกษา เช่น การบริหารอาคารสถานที่ การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

หลักสุนทรียการศึกษา (Edutainment)

คำว่า "Edutainment" เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีสุนทรียภาพ สามารถรับรู้ถึงคุณค่าของความงามจากสิ่งที่พบเห็นจากศิลปะหรือสภาพแวดล้อมในธรรมชาติ รู้จักคิดวิเคราะห์เพื่อให้เกิดการตีความหมายของสิ่งเร้าต่างๆ อันจะทำให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ทางการรับรู้และจะเป็นหนทางไปสู่ประสบการณ์การรับรู้คุณค่าทางความงามหรือการรับรู้ทางสุนทรียะได้ นักการศึกษาผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะได้ให้ความหมายของสุนทรียการศึกษา ได้แก่ สุนทรีย เกี่ยวกับความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งซึ่งงดงามไพเราะหรือรื่นรมย์ไม่ว่าจะเป็นของธรรมชาตินั้นศิลปะความรู้สึกนี้เจริญได้ด้วยประสบการณ์หรือการศึกษาอบรมฝึกฝนจนเป็นอุปนิสัย เกิดรสนิยม (Taste) ซึ่งย่อมจะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2541) หรือความรู้สึกโดยธรรมชาติของทุกคนซึ่งรู้จักคุณค่าของวัตถุที่งามความเป็นระเบียบของเสียงและถ้อยคำที่ไพเราะความรู้สึกในความงามนี้ย่อมเป็นไปตามอุปนิสัยการอบรมและการศึกษาของตัวบุคคลซึ่งรวมเรียกกันว่ารสน (ศิลป์ พีระศรี, 2527) หรือสุนทรียศึกษาเป็นการศึกษาที่มุ่งไปยังความคิดรวบยอดและคุณค่าทางความงาม การเรียนรู้จึงเน้นในความรู้สึกที่ปรากฏกับจิต ปรากฏการณ์ในงานศิลปะที่น่าทึ่ง รวมทั้งประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ และการตรวจสอบลักษณะของกิจกรรมทางศิลปะเพื่อกันว่าคุณสมบัติที่จำเป็นและสำคัญของสิ่งที่มีความงามและศิลปะนิยม (วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์, 2536) หรืออาจกล่าวว่า สุนทรียการศึกษา เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกการรับรู้ความงามเกี่ยวกับหลักเกณฑ์คุณลักษณะความงาม รสนิยม รวมถึงส่งเสริมให้สอบสวนและแสวงหาหลักเกณฑ์ของความงามจากผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้น (อารี สุทธิพันธุ์, 2551) หรือการพัฒนาผู้เรียนให้มีสุนทรียภาพ สามารถรับรู้ถึงคุณค่าของความงามจากสิ่งที่ตนประสบพบเห็น ไม่ว่าจะเป็นผลงานจากศิลปะหรือสภาพแวดล้อมในธรรมชาติ ผู้สอนจะต้องช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดประสบการณ์การรับรู้ของตนเองที่มีต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่พบเห็น โดยจะต้องอาศัยกระบวนการให้ผู้เรียน รู้จักสังเกต มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซักถาม ตลอดจนรู้จักคิดวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดการตีความหมายของสิ่งเร้าต่างๆ อันจะทำให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ทางการรับรู้และจะเป็นหนทางไปสู่ประสบการณ์การรับรู้ทางความงามหรือการรับรู้ทางสุนทรียะได้ (สนามพล พรหมกอง, 2559)

สรุปได้ว่า สุนทรียการศึกษา คือ กระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการพัฒนาความสามารถในการรับรู้และชื่นชมความงามในทุกสิ่งรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นศิลปะ ธรรมชาติ หรือแม้แต่สิ่งของที่อยู่ใกล้ตัว โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ สามารถวิเคราะห์และตีความสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผลและพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง

องค์ประกอบของการจัดสุนทรียการศึกษา

ปรัชญาสาขาคุณวิทยา (Axiology) ซึ่งเป็นปรัชญาที่ศึกษาถึงแนวความคิดและความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งที่ดีและมีคุณค่าทั้งหลาย ที่นำไปสู่การปลูกฝังค่านิยมทางศิลปะตามทฤษฎีของปรัชญาลัทธิต่างๆ ที่แตกต่างกัน ดังนี้คือ 1) การปลูกฝังค่านิยมทางศิลปะของฝ่ายจิตนิยม ที่เชื่อว่า "ความงาม" เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงจินตนาการ มโนคติ หรืออุดมคติ (the reflection of the ideal) การปลูกฝังค่านิยมทางศิลปะจึงเป็นการค้นหา "แบบแห่งความงาม" ที่เป็นอุดมการณ์ หรือความงามที่เป็น "มโนภาพ" (idea) แห่งความงามอยู่ภายใต้การถ่ายทอดความงามออกมาจากจินตนาการหรือการสร้างศิลปะกรรมขึ้นมาจากอุดมคติ (idealize) ที่มีอยู่ในเรื่องนั้นๆ 2) การปลูกฝังค่านิยมทางศิลปะของฝ่ายวัตถุนิยมฝ่ายวัตถุนิยมเชื่อว่า ความงามของศิลปะ คุณค่าทางดนตรี และวรรณกรรม ที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพแห่งความเป็นจริงตามธรรมชาติ นั่นคือ ทฤษฎีทางศิลปะของฝ่ายนี้ส่วนใหญ่แล้วเน้นในเรื่องการแสดงออกถึงภาพชีวิตจริงตามสภาพที่เป็นจริงตามธรรมชาติ ไม่ว่าสภาพที่เป็นจริงนั้นมีความงามหรือความน่าเกลียด ความสุขหรือความเจ็บปวด ความดีหรือความชั่ว 3) การปลูกฝังค่านิยมทางศิลปะของฝ่ายโทมัสนิยมใหม่ ที่เชื่อว่า ความงามเป็นเรื่องเกี่ยวกับบุคลิกปัญญา (intellect) มากกว่าหลักแห่งเหตุผล บุคลิกปัญญานั้นนอกจากทำหน้าที่ในการคิดอย่างมีเหตุผลแล้ว ยังทำหน้าที่สำคัญในการ "หยั่งรู้" (intuition) มีสมรรถภาพในการหยั่งรู้ความจริง ความดีความงามและในการสร้างสรรค์ 4) การปลูกฝังค่านิยมทางศิลปะของฝ่ายประสบการณ์นิยม ที่เชื่อว่า การตัดสินคุณค่าทางความงามนั้นขึ้นอยู่กับ การตอบสนองของมนุษย์ต่อศิลปะนั้นๆ คือดูว่าเมื่อมนุษย์ได้เห็นศิลปะชิ้นหนึ่งๆ แล้วนั้น มนุษย์รู้สึกอย่างไร เข้าใจอย่างไร และได้เรียนรู้อะไรที่ดีขึ้น หน้าที่ของศิลปะก็คือใช้เป็นสื่อในการติดต่อสื่อสาร 5) การปลูกฝังค่านิยมทางศิลปะของฝ่ายอรรถิภาวนิยม ที่เชื่อว่า ความงามเกิดจากการตัดสินคุณค่าศิลปะโดยไม่ยึดเกณฑ์ใดๆ เป็นมาตรฐาน ย่อมแล้วแต่ว่าตนเองอยากจะเลือกอะไร ในแต่ละโอกาส (บรรจง จันทรสา, 2527)หรือการพิจารณาคุณค่าความงามในทางศิลปะที่มีต่อมนุษย์มี 3 ประการด้วยกัน คือ 1) ความปิติ (pleasure) เกิดจากความปิติขึ้นในจิตใจของผู้ชื่นชม และความปิตินี้มีคุณค่ายิ่งสำหรับการดำรงชีวิต และความปิติให้ทั้งความเอมอิ่ม การพักผ่อน การระบายความเครียด และความพร้อมที่จะปฏิบัติภารกิจหน้าที่การงานต่อไป 2) จริยธรรม (ethics) ผู้สร้างผลงานศิลปะจึงจำเป็นต้องแสดงออกถึงจริยธรรมที่พึงปรารถนา ทั้งทางด้านความงาม ความดี ความปิติ ความเพลิดเพลิน และความจริงใจ ให้ปรากฏออกมาในผลงาน 3) อรรถประโยชน์ (function) การพิจารณาถึงอรรถประโยชน์ของศิลปะ อาจพิจารณาได้ทั้งประโยชน์ที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม (ธวัชชานนท์ ตาโธสง, 2546)

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการจัดสุนทรียการศึกษา ในบทความนี้ผู้เขียนสรุปองค์ประกอบของสุนทรียการศึกษา คือ 1) ความปิติ (pleasure) ที่เกิดขึ้นจากจิตใจ ความเอมอิ่ม 2) จริยธรรม (ethics) ด้านความงาม ความดี ความปิติ ความเพลิดเพลิน และความจริงใจ และ 3) อรรถประโยชน์ (function) การพิจารณาถึงอรรถประโยชน์ของศิลปะ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์และเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาที่มีศิลปะ บนพื้นฐานของศีลธรรมจริยธรรมตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยที่ได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาตลอดไป

การบูรณาการหลักสุนทรียการศึกษากับการบริหารสถานศึกษา

โลกในปัจจุบันมีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วส่งผลต่อการพัฒนา ระบบสื่อสารมวลชนทำให้กระแสข้อสนเทศแผ่กระจายครอบคลุมพื้นที่ส่วนต่างๆของโลกอย่างรวดเร็วจนได้ชื่อว่า "โลกไร้พรมแดน" ผลของการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดกระแสสำคัญที่เข้าสู่ความเป็นสากลรวมทั้งการจัดการศึกษา ขณะเดียวกันก็อาจก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ หลายประการ เช่น ความสับสนในข้อสนเทศ ข้อจำกัดด้านการใช้เทคโนโลยี รวมทั้งการรับกระแสวัฒนธรรมโดยขาดการยั้งคิด จนกระทั่งวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดีงาม เอกลักษณ์ไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในขณะที่โลกต้องการคุณภาพที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่างไปจากเดิม ดังนั้นระบบการศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพที่ยั่งยืน (อาภากร เหล็กกล้า, 2567) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญที่มีหน้าที่ในการขับเคลื่อนกระบวนการการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ภาระหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของสถานศึกษาและระดับช่วงชั้นของการจัดการศึกษา ขอบเขตของการบริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้ 4 ด้าน เพื่อนำมาบูรณาการกับหลักสุนทรียการศึกษา อันจะเกิดประโยชน์ในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและศิลป์ ได้แก่

1. การบูรณาการหลักสุนทรียการศึกษากับการบริหารสถานศึกษา ด้านความปิติ (pleasure) โดยใช้หลักการและวิธีการที่มีความเหมาะสม มีเหตุผล และเป็นธรรมต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง ไม่เหยียดหยาม ไม่ละเมิดสิทธิ และไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้เกิดประโยชน์ส่วนตัว การบริหารอย่างปิติจะช่วยให้การทำงานทั้งการบริหารงานวิชาการ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ การบริหารงานงบประมาณที่โปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ การบริหารงานบุคคล ผู้ใต้บังคับบัญชาให้ความร่วมมือ มีความเชื่อมั่น และการบริหารงานทั่วไปมีความสำเร็จตามเป้าหมายของสถานศึกษาให้เท่าทันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีการแข่งขันที่สูงในยุคโลกไร้พรมแดน

2. การบูรณาการหลักสุนทรียการศึกษากับการบริหารสถานศึกษา ด้านจริยธรรม (ethics) ได้แก่ การบริหารงานอย่างมีศิลปะ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการ 2) ด้านการบริหารงานงบประมาณ 3) ด้านการบริหารงานบุคคลและ 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณสมบัติและจริยธรรมที่ดี มีความรู้ความสามารถ ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ความเป็นพลเมืองดี ความรับผิดชอบ ความเคารพ ความไว้วางใจ และความมีวินัย ผู้บริหารสถานศึกษายังควรปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ และมาตรฐานทางจริยธรรมขององค์กร เพื่อนำองค์กรในการก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบัน

3. การบูรณาการหลักสุนทรียการศึกษากับการบริหารสถานศึกษา ด้านอรรถประโยชน์ (function) เป็นการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้หลักการและวิธีการที่มุ่งเน้นที่ผลสัมฤทธิ์หรือผลการปฏิบัติงานเป็นหลัก ทั้งการวัดผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การบริหารด้านอรรถประโยชน์จะช่วยให้การทำงานมีความมีประสิทธิภาพ ความเป็นธรรม ความเป็นสัมพันธที่ดี และมีความสำเร็จได้สูงขึ้น สอดคล้องและสัมพันธ์สถานการณ์ โลกการทำงานที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงผันผวนและการแข่งขันที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงและรวดเร็วในปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังสามารถจัดการบูรณาการโดยยึดหลักการบริหารสถานศึกษา 4 ด้านประยุกต์/บูรณาการกับหลักสุนทรียการศึกษาได้อีกประการหนึ่ง คือ การบูรณาการหลักสุนทรียการศึกษา 3 ด้าน (ความปิติ, จริยธรรม, อรรถประโยชน์) เข้ากับขอบข่ายการบริหารสถานศึกษา 4 ด้าน (การบริหารงานวิชาการ, การ

บริหารงานงบประมาณ, การบริหารงานบุคคล, การบริหารงานทั่วไป) จะช่วยให้การบริหารจัดการสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสุข และสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างการบูรณาการดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ 1) ความปิติ: สร้างสรรค์บรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนาน เพิ่มกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ เช่น โครงการศิลปะ, ดนตรี, การแสดง เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกและพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ 2) จริยธรรม: ออกแบบหลักสูตรที่เน้นการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี มีจริยธรรม จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 3) อรรถประโยชน์: บูรณาการความรู้ในแต่ละวิชาเข้ากับชีวิตจริง เพื่อให้นักเรียนเห็นประโยชน์ของการเรียนรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

2. การบริหารงานงบประมาณ 1) ความปิติ: จัดสรรงบประมาณเพื่อจัดกิจกรรมที่สร้างความสุขให้กับบุคลากร เช่น งานเลี้ยงสังสรรค์, ทักษะศึกษา เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับทีมงาน 2) จริยธรรม: ใช้จ่ายงบประมาณอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก 3) อรรถประโยชน์: วางแผนการใช้จ่ายงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด คัดค้าน และสอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษา

3. การบริหารงานบุคคล 1) ความปิติ: สร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เป็นมิตร สนับสนุนให้บุคลากรได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 2) จริยธรรม: บริหารจัดการบุคลากรอย่างเป็นธรรม โปร่งใส และให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของทุกคน 3) อรรถประโยชน์: พัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะที่สอดคล้องกับงานที่ได้รับมอบหมาย

4. การบริหารงานทั่วไป 1) ความปิติ: สร้างสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนที่สวยงาม สะอาด และเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อสร้างความรู้สึที่ดีให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน 2) จริยธรรม: ดำเนินการทุกอย่างโดยยึดหลักความถูกต้อง ซื่อสัตย์ และเป็นไปตามกฎหมาย 3) อรรถประโยชน์: บริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า และสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้ก้าวหน้า

ตัวอย่างการบูรณาการที่เป็นรูปธรรม

จัดกิจกรรมวันครู: นอกจากการแสดงความเคารพต่อครูแล้ว ยังมีการจัดกิจกรรมที่ให้ครูได้แสดงความสามารถพิเศษ เช่น การร้องเพลง การเต้น เพื่อสร้างความสนุกสนานและความผ่อนคลาย (ความปิติ) พร้อมทั้งมอบรางวัลให้กับครูที่ปฏิบัติงานดีเด่น เพื่อเป็นขวัญกำลังใจ (จริยธรรมและอรรถประโยชน์)

จัดโครงการพัฒนาชุมชน: เชิญชวนชุมชนมาร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน เช่น การปลูกต้นไม้ การทำความสะอาดวัด เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การช่วยเหลือผู้อื่น (จริยธรรมและอรรถประโยชน์)

จัดทำสื่อการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์: เช่น การทำวิดีโอสั้นๆ, การออกแบบเกมการเรียนรู้ เพื่อให้การเรียนรู้เป็นเรื่องสนุกสนาน และจูงใจให้นักเรียนอยากเรียนรู้ (ความปิติและอรรถประโยชน์)

บทสรุป

การบริหารสถานศึกษาเป็นแนวทางหรือวิธีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในองค์กรสถานศึกษาที่ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้บริหาร เพื่อการวินิจฉัย สั่งการ การควบคุมและการจัดการกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้ปฏิบัติตามกิจตามแผนงานในการขับเคลื่อนสถานศึกษาอย่างเป็นระบบตามมาตรฐานและมีคุณภาพให้แก่ผู้เรียนเกิดการพัฒนาในทั้ง 4 ด้านประกอบไปด้วยการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป เพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัว มีความ

เป็นอิสระในการบริหารและการจัดการศึกษา เพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพ เกิดผลสำเร็จแก่สถานศึกษาตามนโยบายพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ นำมาบูรณาการเข้ากับหลักสูตรการเรียนการสอน ประกอบด้วย 1) ความปิติ (pleasure) ที่เกิดขึ้นจากจิตใจ ความอิ่มเอม 2) จริยธรรม (ethics) ด้านความงาม ความดี ความปิติ ความเพลิดเพลิน และความจริงใจ และ 3) อรรถประโยชน์ (function) ซึ่งเป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาความสามารถที่อยู่ในตัวของผู้เรียนให้เกิดความคิดรวบยอดและคุณค่าทางความงาม โดยถ่ายทอดคุณค่าของความงามจากสิ่งที่ผู้สอนพบเห็น จากผลงานจากศิลปะ หรือสภาพแวดล้อมในธรรมชาติ ผู้สอนจะต้องช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดประสบการณ์การรับรู้ของตนเองที่มีต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่พบเห็น โดยจะต้องอาศัยกระบวนการให้ผู้เรียน รู้จักสังเกต มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซักถาม การคิดวิเคราะห์ ด้วยการพิจารณาถึงอรรถประโยชน์ของศิลปะจะก่อให้เกิดประโยชน์และเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาที่มีศิลปะบนพื้นฐานของศีลธรรมจริยธรรมตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยที่ได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาตลอดไป สรุปได้ว่า การบูรณาการหลักสูตรการเรียนการสอนเข้ากับการบริหารสถานศึกษาจะช่วยให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่น่าอยู่ มีความสุข และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน บุคลากร และชุมชนได้อย่างยั่งยืน ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การบูรณาการหลักสูตรการเรียนการสอนกับการบริหารสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **แนวทางปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ**. กรุงเทพมหานคร: ที.เอส. บี.โปรดักส์.
- ธวัชชานนท์ ตาโธสง. (2546). **หลักการศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วาดศิลป์.
- บรรจง จันทรส. (2527). **ปรัชญาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ประทีป หัปโชน. (2563). **กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมของโรงเรียนสังกัดเทศบาล**. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2555). **การบริหารงานวิชาการ**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- ปัญญากร เวชศาสตร์. (2565). **รูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี**. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 9(1). 234.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: ธนธัชการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. ฟรินติง แมส โปรดักส์.
- พิ สมัย รัตนวรรณ. (2552). **สุนทรียศาสตร์ และสุนทรียภาพ**. แหล่งที่มา <https://www.gotoknow.org/posts/292695> สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค. 2566.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เยาวเรศ ตระกูลวีระยุทธ. (2558). **รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขีดสมรรถนะสูง สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์. (2536). **ศิลปะเป็นมูลฐานสำคัญ**. วารสารครุศาสตร์. 22(1). 11.
- ศิลป์ พีระศรี. (2527). **ศิลปะสงเคราะห์: พจนานุกรมศัพท์ศิลปะของชาวตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.
- สนามพล พรหมทอง. (2559). **การพัฒนาแบบแผนการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทางด้านสุนทรียภาพสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี**. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). **การจัดระบบบริหารและสารสนเทศภายในสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2541). **พจนานุกรมศัพท์ศิลป์: อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- อารี สุทธิพันธุ์. (2551). **ผลึกความคิดศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- Bates, J. K. (2000). **Becoming an Art Teacher**. USA: Wadsworth, a Division of Thomson Learning.
- Bush, T. (2006). The National College for School Leadership: A Successful English Innovation. **Phi Delta Kappan**. 87(7). 1.
- Campbell, R. F. (1977). **Introduction to Educational Administration**. 6 ed. Boston: Allyn and Baco.
- Good, Center V. (1973). **Dictionary of Education**. New York: McGraw – Hill.
- Sergiovanni, T. J. & Burlingame, M. (1992). **Educational Governance and Administration**. 3rd ed. Needham Heights. MA: Allyn and Bacon.